

ЧОПКО Х. І.,
асистент кафедри трудового,
аграрного та екологічного права
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 349.6(477)

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ВИДОВОЇ ТА ПОПУЛЯЦІЙНОЇ ЧИСЕЛЬНОСТІ ДИКИХ ТВАРИН

У статті досліджуються передбачені екологічним законодавством заходи зі збереження видової та популяційної чисельності об'єктів тваринного світу. Проаналізовано правову природу відтворювальних ділянок, порядок їх створення, а також розмір ділянок, призначених для відтворення об'єктів тваринного світу. Запропоновано шляхи удосконалення еколого-правових заходів охорони тваринного світу, зокрема шляхом збільшення розміру площ ділянок, призначених для відтворення дикої фауни.

Ключові слова: тваринний світ, дикі тварини, еколого-правові заходи, мисливські угіддя, відтворювальні ділянки.

В статье исследуются предусмотренные экологическим законодательством мероприятия по сохранению видовой и популяционной численности объектов животного мира. Проанализировано правовую природу воспроизводительных участков, порядок их создания, а также размер участков, предназначенных для воссоздания объектов животного мира. Предложены пути усовершенствования эколого-правовых мероприятий охраны животного мира, в частности путем увеличения размера площадей участков, предназначенных для воссоздания дикой фауны.

Ключевые слова: животный мир, дикие животные, эколого-правовые мероприятия, охотничьи угодья, воспроизводительные.

The article deals with the research of measures on preservation of species and population rate of objects of animal world, which are laid out by the environmental legislation. Legal nature of reproductive areas, order of their creation, as well as size of plots, which are for the purpose of reproduction of animal world objects are analyzed. The author makes her own propositions as to the ways of improvement of ecologically-legal measures of protection of animal world, i.e. due to the enlargement of size of areas, designed at reproduction of wild fauna.

Key words: animal world, wild animals, ecologically-legal measures, hunting territories, reproductive areas.

Вступ. Унікальним та невід'ємним компонентом навколишнього природного середовища, який виконує не лише економічні, але й екологічні функції, є тваринний світ. Однак незважаючи на вичерпність запасів тваринного світу, продовжується його надмірна експлуатація та споживацьке використання, нівелюються вимоги з охорони тваринного світу. Подолання такого підходу вимагає розробки принципово нового погляду на тваринний світ. Сучасні потреби збереження біологічного різноманіття вимагають на перше місце при його дослідженні ставити питання охорони тварин як невід'ємної складової довкілля, тобто екологічні, а не господарські інтереси їх використання.

Таким чином, питання про правову охорону об'єктів тваринного світу в Україні є на сьогодні надзвичайно актуальним, незалежно від економічної та політичної ситуації в нашій державі. У першу чергу це зумовлено різноманітністю функцій, які виконує тваринний світ. На додаток до цього варто зазначити, що окремі аспекти правової охорони об'єктів тваринного світу вже досліджувалися, зокрема А.М. Волохом, Г.Д. Афанасьєвим, Г.І. Блохіним, О.В. Жаровим. Водночас питання, пов'язані безпосередньо зі збереженням видової та популяційної чисельності об'єктів тваринного світу, досліджувалось здебільшого фрагментарно і безсистемно.

Постановка завдання. Із метою повнішого дослідження питання про охорону об'єктів тваринного світу, узагальнення та систематизації наявних у цій сфері знань у статті буде проаналізовано окремі норми чинного законодавства, спрямовані на збереження видової та популяційної чисельності об'єктів тваринного світу, запропоновано шляхи удосконалення існуючих уже способів захисту диких тварин.

Результати дослідження. Для збереження видової та популяційної чисельності диких тварин екологічним законодавством передбачена низка захисних заходів, спрямованих на охорону середовища перебування тварин. Найбільш ефективними серед них є створення заповідників, інших територій, які вилучаються з

господарського використання і правовий режим яких визначено Законом України «Про природно-заповідний фонд України» від 14 липня 2011 р. Тваринний світ на таких територіях може охоронятись у комплексі з іншими природними ресурсами.

На території біосферних заповідників створюється заповідна зона, призначена для збереження й відновлення найбільш цінних природних та мінімально порушених антропогенними факторами природних комплексів, а також генофонду рослинного і тваринного світу.

Режим заповідної зони біосферних заповідників визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників. Так, відповідно до ст. 16 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» від 14 липня 2011 р. на території природних заповідників забороняється будь-яка господарська діяльність, що суперечить цільовому призначенню заповідника, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об'єкти. До таких заходів належать наступні:

1) будівництво споруд, шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку, не пов'язаних з діяльністю природних заповідників, розведення вогнищ, влаштування місць відпочинку населення, стоянка транспорту, а також проїзд і прохід сторонніх осіб, прогін свійських тварин, пересування механічних транспортних засобів, за винятком шляхів загального користування, лісосплав, проліт літаків та вертольотів нижче 2000 метрів над землею, подолання літаками звукового бар'єру над територією заповідника та інші види штучного шумового впливу, що перевищують установлені нормативи;

2) геологорозвідувальні роботи, розробка корисних копалин, порушення ґрунтового покриву та гідрологічного і гідрохімічного режимів, руйнування геологічних відслонень, застосування хімічних засобів, усі види лісокористування, а також заготівля кормових трав, лікарських та інших рослин, квітів, насіння, очерету, випасання худоби, вилов і знищення диких тварин, порушення умов їх оселення, гніздування, інші види користування рослинним і тваринним світом, що призводять до порушення природних комплексів;

3) мисливство, рибальство, туризм, інтродукція нових видів тварин і рослин, проведення заходів з метою збільшення чисельності окремих видів тварин понад допустиму науково обґрунтовану ємкість угідь, збирання колекційних та інших матеріалів, за винятком матеріалів, необхідних для виконання наукових досліджень.

Так, існують і спеціально створені з метою охорони тваринного світу об'єкти природно-заповідного фонду. Зокрема, з метою організації екологічної освітньо-виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни і розробки наукових основ її розведення у неволі створюються зоологічні парки.

Особливу систему складають заходи охорони тваринного світу, що здійснюються на окремих ділянках і забезпечують відтворення диких тварин. Так, зокрема, в межах мисливських угідь для забезпечення охорони та відтворення мисливських тварин виділяються так звані відтворювальні ділянки, на яких заборонено полювання (п. 1 ст. 27 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» від 22 лютого 2000 р.). Відповідно до наказу Держкомлісгоспу України від 22 січня 2004 р. «Про затвердження Порядку визначення територій для охорони та відтворення мисливських тварин (відтворювальних ділянок)», відтворювальні ділянки – це частина території мисливських угідь, що визначається користувачем з метою забезпечення охорони та відтворення мисливських тварин.

Площа відтворювальних ділянок відповідно до ст. 27 Закону України «Про мисливське господарство і полювання» від 22 лютого 2000 р. повинна бути лише 20 відсотків від усієї площі мисливських угідь. Відтворювальні ділянки обмежують одним чи декількома контурами, і таке визначення погоджується із власником або користувачем земельної ділянки та оформлюється наказом, у якому вказують площу угідь, що виділяється з цією метою, з переліком кварталів, урочищ, водойм тощо, що входять до складу відтворювальної ділянки, з детальним описом її меж. Визначається також вид або група видів мисливських тварин, для відтворення яких виділяється ділянка та визначається режим охорони мисливських тварин на цій території.

Для врахування міграційної поведінки мисливських тварин одна відтворювальна ділянка може формуватися спільно декількома мисливськими господарствами. Залежно від видів мисливських тварин, які перебувають на території мисливських угідь, відтворювальні ділянки можуть бути призначені для окремого виду або групи видів мисливських тварин.

Для облаштування відтворювальних ділянок на термін не менше трьох років відводяться найбільш сприятливі для охорони і відтворення окремого виду або групи видів мисливських тварин угіддя, що мають добрі кормові та захисні властивості, відповідно до Порядку проведення упорядкування мисливських угідь, затвердженого Наказом Держкомлісгоспу України від 21 червня 2001 р.

Відповідно до ст. 34 Закону України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 р. та ст. 72 Лісового кодексу України в редакції від 8 лютого 2006 р., з метою збереження середовища перебування, умов розмноження та шляхів міграції тварин на відтворювальних ділянках може бути встановлена заборона проведення

будь-яких рубок на ділянках лісового фонду в місцях проживання і розмноження цінних видів звірів та птахів, в тому числі занесених до Червоної книги України, в розрізі всіх користувачів мисливських угідь.

При цьому варто зазначити, що виділення в межах мисливських угідь територій, де заборонене полювання, як спосіб відтворення мисливських тварин є досить не ефективним. Наприклад, площа території, яка відводиться під ділянки для відтворення дикої фауни (відтворювальні ділянки), становить менше ніж 20% і є достатньою для природного відтворення куріпки, фазана, диких качок, але занадто малою для повноцінного відтворення таких тварин, як олень, козуля, кабан тощо. Водночас і надмірна щільність на таких ділянках, зокрема диких копитних, зумовить різке збільшення витрат на захист культур від знищення їх тваринами (особливо лісового підросту та молодих насаджень тощо). Необхідно відзначити, що в іноземних країнах під відтворювальні ділянки відводиться значно більша частка угідь – не менше половини від загальної їх площі [1], що й зумовлює більш інтенсивне порівняно з Україною відновлення тваринного світу. З метою більш ефективного відтворення тваринного світу вважаємо за необхідне законодавчо розширити площі відтворювальних ділянок не менше, ніж до 50% від усієї території мисливських угідь.

Відповідно до ст. 29 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» від 22 лютого 2000 р., з метою охорони мисливських угідь користувачі угідь створюють егерську службу з розрахунку не менше одного егера на 7 тисяч гектарів лісових і 10 тисяч гектарів польових чи водно-болотних мисливських угідь. Очевидно, що велика площа мисливських угідь зумовлює формальну їх охорону, а тому необхідно здійснити науково обґрунтовані розробки з приводу закріплення оптимального розміру мисливських угідь за одним егерем.

Ефективне відтворення диких тварин неможливе і без підготовки відповідних фахівців. У радянські часи три вузи готували мисливствознавців, а саме Іркутський, Кіровський сільськогосподарські інститути та Всесоюзний сільськогосподарський інститут заочної освіти у м. Балашисі. На сьогодні в освітньому класифікаторові спеціальностей України відсутня спеціальність «мисливське господарство». Водночас у Білорусії відновлено мисливствознавчу підготовку лісників [2, с. 76], в Росії прийнято новий державний освітній стандарт для спеціальності «мисливствознавство», який розрахований на підготовку біолога-мисливствознавця впродовж 5 років (260 тижнів) [3, с. 71]. Необхідно створити в Україні законодавчі засади для підготовки кадрів, які професійно займалися б відтворенням тваринного світу. А саме – зобов'язати на законодавчому рівні вузи таких спеціальностей, як екологія, біологія, агрономія, тобто ветеринарні академії, аграрні університети тощо готувати фахівців із мисливствознавства.

Висновки. Таким чином, передбачені в екологічному законодавстві еколого-правові заходи, спрямовані на збереження видової та популяційної чисельності об'єктів тваринного світу, потребують удосконалення. Зокрема, площа територій, що відводиться під відтворювальні ділянки на території мисливських угідь, повинна бути збільшена. Не дозволяє повноцінно виконувати завдання з відновлення окремих видів дикої фауни і відсутність фахівців у галузі охорони диких тварин у межах мисливських угідь, тому необхідно впровадити підготовку таких фахівців у вузах відповідного спрямування.

Список використаних джерел:

1. Волох А.М. Проблема управління ресурсами мисливських тварин в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eco.com.ua/sites/eco.com.ua/files/lib1/konf/2vze/zb_m/0057_zb_m2vze.pdf.
2. Романов В.С., Козло П.Г., Падига В.И. Охотоведение: учебник / В.С. Романов, П.Г. Козло, В.И. Падига. – Минск: Тесей, 2005. – 448 с.
3. Афанасьев Г.Д., Блохин Г.И., Жаров О.В. Проект государственного образовательного стандарта по новой специальности «охотоведение» / Г.Д. Афанасьев, Г.И. Блохин, О.В. Жаров // Вестн. охотоведения. – М., 2004. – Т. 1. – № 1. – С. 70-76.

